

Заклучэнне. У прозе У. Гніламедава з дапамогай разнастайных мастацкіх прыёмаў створаны яркія тыпы нацыянальнага характару беларусаў, якія дапамагаюць лепш зразумець заканамернасці нацыянальнай гісторыі і перспектывы далейшага развіцця беларускага грамадства.

Спіс літаратуры

1. Гніламедаў, У. Уліс з Прускі / У. Гніламедаў. – Мінск: Мастацкая літаратура, 2006. – 381 с.
2. Гніламедаў, У. Вяртанне / У. Гніламедаў. – Мінск: Мастацкая літаратура, 2008. – 429 с.

МАСТАЦКІ ВОБРАЗ ВІЦЕБШЧЫНЫ Ў ПАЭЗІІ ЕЎДАКІІ ЛОСЬ

*І.В. Саматой
Віцебск, ВДУ імя П.М. Маішэрава*

У сярэдзіне ХХ стагоддзя імя Е.Лось было добра вядомым у чытацкім і літаратурным асяроддзі: вершы, проза, кнігі для дзяцей, пераклады, праца ў літаратурна-мастацкіх выдавецтвах. Але ў апошні час знізілася ўвага з боку літаратуразнаўцаў да яе творчасці. Многасе з напісанага патрабуе пераасэнсоўвання, новых акцэнтаў у трактоўцы яе жыццёвай пазіцыі, светаўспрымання, творчых пошукаў. Паэтычная спадчына Еўдакіі Лось годна прадставіла ў літаратуры тое пакаленне творцаў, дзяцінства ў якога адабрала вайна, якое прыйшло ў літаратуру ў 60-х гадах мінулага стагоддзя. Разнастайная па праблематыцы, багатая па настраёнасці, шчырая і непасрэдная па гучанні, творчасць паэтэсы захапляе перш за ўсё дакладнасцю ўласна-біяграфічнага і эмацыянальнага вопыту, назапашанага яшчэ з часоў маленства і юнацтва на Ушаччыне, Віцебшчыне.

Мэта артыкула – вызначэнне спецыфікі мастацкага вобраза Віцебшчыны ў паэзіі Е.Лось.

Матэрыял і метады. Аб'ектам даследавання сталі зборнікі Е.Лось “Сакавік”(1958), “Яснавокія мальвы”(1967), “Лірыка ліпеня”(1977), “І каласуе даўгалецце” (1998), Асноўнымі для навуковага аналізу абраны прыёмы канкрэтнага і апісальнага метадаў.

Вынікі і іх абмеркаванне. Малая радзіма Е.Лось – Ушаччына, дзе яна нарадзілася ў вёсцы Старына 1 сакавіка 1929 года. Крэўнай прыналежнасцю да гэтага краю паэтэса вельмі ганарылася, як ганарылася і тым, што яе землякі – слыннымі беларускія пісьменнікі П.Броўка, В.Быкаў, Р.Барадулін. Адлюстраванне вобразаў роднага краю ў паэзіі Е.Лось перш за ўсё пераклікаецца з тэмай дзяцінства і юнацтва. Асабістыя, біяграфічна-дакладныя ўражанні аўтара звязаны з жыццём ў вясковай хаце, гульнямі і забавамі на ўлонні прыроды (“Эпітафія лаве”, “Ужо магу хадзіць без плачу...”, “Па дарозе”, “Светлавалосасе, сінявокае...”). Вобраз даваеннай ушацкай вёскі выразна вымалёўваецца праз такія мастацкія дэталі быту, як “шышкаватыя мальвы ля дому”, “хаціна між бульбоўніку”, “хлеб травяны і бульбяны”, “лава, з парога аж да абразоў”, “цымбалы з чырвоным бантам”. Успаміны пра вёску ўзнаўляюцца нават пахамі і гукамі:

Добра помню, як на клуні
Буслік ладзіўся ў палёт;
Добра помню, як ў пуні
Сена пахла, нібы мёд;
Добра помню, як за хатай
Цёк руплівы ручаёк;
Добра помню, як дзяўчаты
Песняй клікалі дзянёк [6, с.17].

Па-народнаму спеўна-паэтычныя радкі, у якіх узгадваецца прырода роднай Ушаччыны, гучаць задушэўна і пранікнёна. Тут, на роднай зямлі, падаюць “ціхія дажджынікі”, рэжуць неба “белыя галіны бліскавіц” [2, с. 21], тут топчуць кветкі “зайчаняты, калі ўцякаюць ад дажджу” [4, с. 160], тут такія “сняжынікі ў паветры лятаюць! / Хоць збыры іх і здай у музей хараства!” [1, с. 154]. Аблічча роднага краю паўстае ў паэзіі Е.Лось прывабным, хваляючым і заўсёды дарагім сэрцу:

Жанчыны ў вёдры сіль рачную ловяць,
Падласых пасвяць хлапчукі кароў.
Бзз цвіце – яго ніхто не ломіць,
Апроч залётных стэпавых вятроў[2, с.216].

Е. Лось пісала: “Зайдрошчу тым таварышам па пярэ, родныя вёскі якіх з’яўляліся аб’ектам гістарычнай даўнасці і вядомасці. Пра сваю Старыну – а яна ж вёска старая, сама назва пра гэта гаворыць! – мне не давялося пакуль прачытаць ні ў польскіх, ні ў літоўскіх старажытных дакументах” [7, с. 222]. Дакументамі гісторыі вёскі Старына, як і суседніх – Звонь, Цвеціна, сталі вершы паэтэсы “У мяцеліцу”, “Роднае сяло”, “Купалка”, “Дома”, “Яснавокія мальвы”, “Гняздо ластавак”, “Звонь”. Вобраз вёскі раскрываецца праз абагаўленне і адухаўленне навакольнай прыроды. Творца паказвае залежнасць чалавека ад прыродных стыхій, узвышае значнасць кожнай травінкі, самай маленькай жывой істоты (вершы “Бяроза”, “Жыта”, “Лясны музыка”, “Чабарок”). Узнёсла, удумліва, святочна-ўрачыста прамаўляе лірычная гераіня пра непарыўную повязь са сваёй зямлёй:

Я тут расту.

Мне соладка і горка.

Мяне адсюль вятры не адарвуць... [6, с. 56]

У 1934 годзе, калі будучай паэтэсе было ўсяго 6 гадоў, сям’я перабралася ў пасёлак Ушачы, дзе бацькі працавалі рабочымі ў друкарні, а дзеці вучыліся ў школе. Гэтаму раённаму цэнтру Е.Лось прысвяціла вершы “Горад мой – маё сэрца...”, “Па дарозе”, “Студэнту з вёскі”, “На дзедавай зямлі”:

Ёсць раён, адкуль ты родам,

ёсць мясціны, дзе жывуць

людзі добрыя, надарам

іх па-добраму завуць.

Будзеш госцем, калі пойдзеш

Ад сяла і да сяла.

На прасёлках тое знойдзеш,

Чаго ў свеце не знайшла.

Кожны лапкі сэрцу мілы,

Кожны жаваранак – свой.

І няма на свеце сілы

Адабраць яго ў жывой... [1, с.31]

Калі паэтэса ўгадвае Радзіму, ёй “соладка і горка” [6, с.56], бо гэта “спеў і плач” [6, с.10], што можна патлумачыць ваенным ліхалеццем, прыпаўшым на пару юнацтва (“Дома”, “Смерць земляка”, “Хударлявай дзяўчынкай бяляваю...”, “Брат”, “Мая Хатынь”). В.Стральцова адзначае, што “голас паэткі ніколі не збіваўся на фальш, у кожным яе радку – адно набалелае і прачутае. Гэта вопыт свой, выпакутаваны, а не ўзяты, як часам здараецца ў паэтычнай практыцы, напрыклад” [9, с.285]. Так, верш “Дома” прыбліжаны да народнага плачу. Гэта рэквіем па загінуўшых, дзе ў эпіграфе даюцца звесткі, што “да вайны ва Ушацкім раёне было 54 тысячы жыхароў, пасля вайны засталася 20 тысяч” [4, с.133]. А ў вершы “Матчына трывога” Е.Лось узгадвае родных, землякоў, якім прыйшлося перажыць шмат пакут:

Калі ж блакада пачалася,

славуты чорны Frühlingsfest,

мая Ушаччына зайшлася

ад плачу жонак і нявест [4, с.108].

Пасля вайны Е.Лось мала жыла ва Ушачах, адразу падалася “ў людзі”. Каля сямнаццаці гадоў яна не наведвала родныя мясціны, прызнавалася, што перахворвае кожную паездку ва Ушачы, надта многа гора ператрывалі яны там: “Пайшоў са двара Базарнай вуліцы любімы брат, не вярнуўся. Разбілі хату. Памёр добры бацька ў самую разруху. Тры дзяўчынкі і маці засталіся без хлеба пад голым небам, тулячыся па чужых людзях (аж да жабрацтва), па лясках і зямлянках, ледзь выжылі” [8, с. 6].

І тым не менш, паэтэса любіла свой родны край, помніла яго, называла ўдалымі эпітэтамі: “казачная зямля” [1, с.7], “святая поўнач Віцебшчыны золкай” [5, с. 95], “кут зацішкаў і грамоў” [5, с. 164], “зарэчча лясістае” [1, с. 49].

У вершах “Палачанка”, “Кніжны базар ў Полацку”, “Лепель”, “У Віцебску”, “Возера Лосьвіда” Е.Лось стварыла апаэтызаваныя, светлыя, нават казачныя вобразы горадоў Лепеля, Віцебска, Полацка. Так, напрыклад, верш “Палачанка” апаэтызавае пра раку, якую паэтэса ўвасабляе ў вобраз партызанкі, што хаваецца ў лесе, дзе яе не так проста адшукаць. Халоднымі празрыстымі фарбамі стварае аўтар някідкія пейзажы і карціны, ў цэнтры якіх зажураная Дзвіна

і яе сястра Лучоса, сціплая Ушача. Знаходзячыся побач з імі лірычная герайня шчыра, без ваганняў прызнаецца: “У Віцебску – усе свае: // І хто кве, і хто малое...// І песня, што зямляк пве, // Мацней за іншыя хвалюе [1, с. 17].

Паэтэса сцвярджала: “Віцебшчына для мяне – гэта і задуменная беларуская вёсачка Старына, дзе нарадзілася, і шматпакутныя Ушачы, дзе падрасла і навучылася грамаце, і Глыбокае, дзе калісьці было педвучылішча, з чаго пачаліся дарогі ў шырокі свет, і Полацк, з яго хвалюючымі помнікамі старажытнага славянства” [3, с. 3].

Заклучэнне. Такім чынам, заўважым, што мастацкі вобраз Віцебшчыны ў творчасці Е.Лось прадстаўлены матывамі прыроды, вёскі, дзяцінства і юнацтва, вайны. Праз усю творчасць скразной ніткай праходзіць любоў да роднага краю, малой радзімы. Вершы на гэту тэму адметныя даверлівасцю тону, нязмушанасцю выяўлення, лёгкасцю. Характэрная ёй задушэўнасць інтанацыі ўвасабляецца ў вершы напеўным, разлічаным на непасрэднае эмацыянальнае ўздзеянне, вельмі гаваркім, часцей за ўсё з канкрэтнымі вобразамі, рэалістычнай дэталлю. Паэтычная спадчына нашай зямлячкі, разнастайная па выбары сродкаў і форм выяўлення аўтарскага бачання, цікавая дакладнасцю ўласна-біяграфічнага і эмацыянальнага вопыту, з’яўляецца сведчаннем мінулай эпохі і часу.

Спіс літаратуры

1. Лось, Е. Выбраныя творы. У 2-х т. Т. 1. Вершы / Е. Лось. – Мінск: Мастацкая літаратура. – 1979. – 320 с.
2. Лось, Е. Выбраныя творы. У 2-х т. Т. 2. Вершы і паэмы / Е. Лось. – Мінск: Мастацкая літаратура. – 1979. – 350 с.
3. Лось, Е. Дзякуй вам, цудоўныя людзі / Е. Лось // Віцебскі рабочы. – 1962. – 7 лістапада. – С. 3.
4. Лось, Е. І каласе даўгалецце: Вершы / Е. Лось. – Мінск: Мастацкая літаратура. – 1998. – 367 с.
5. Лось, Е. Лірыка ліпеня: вершы і паэмы / Е. Лось. – Мінск: Мастацкая літаратура. – 1977. – 176 с.
6. Лось, Е. Яснавокія мальвы: Вершы / Е. Лось. – Мінск: Беларусь. – 1967. – 117 с.
7. Пра час і пра сябе. Аўтабіяграфіі беларускіх пісьменнікаў. – Мінск: Беларусь. – 1966. – 392 с.
8. Салтук, А. Песня сардэчных слоў / А. Салтук // Віцебскі рабочы. – 2004. – 28 лютага. – С. 6.
9. Стральцова, В. Лірыка лета: Паэзія Еўдакіі Лось / В. Стральцова // Польшчы. – 1997. – № 7. – С. 285.

ДАРЭЧНАСЦЬ ЯК АДНА З АДМЕТНЫХ КАМУНІКАТЫЎНЫХ ЯКАСЦЯЎ ТЭКСТАЎ РОЗНЫХ СТЫЛЯЎ

Г.К. Семянькова

Віцебск, ВДУ імя П.М. Машэрава

Да камунікацыйных якасцяў маўлення адносяцца яго правільнасць, дакладнасць, лагічнасць, чысціня, дарэчнасць, багацце, сцісласць, выразнасць і вобразнасць. Дарэчнасць – такая камунікацыйная якасць, пры якой ужытыя моўныя сродкі адпавядаюць месцу, часу, жанру, мэтам і ўмовам зносін. Маўленне дарэчнае, калі яно строга адпавядае задачам зносін, зместу інфармацыі, выбранаму жанру і стылю выкладання, індывідуальным асаблівасцям аўтара і адрасата.

Мэта артыкула – выяўленне прычын недарэчнасці ў тэкстах розных стыляў.

Матэрыял і метады. Матэрыялам паслужылі прыклады (агульная колькасць – каля 50 адзінак), выбраныя аўтарам з тэкстаў розных стыляў. Для ілюстрацыі парушэнняў дарэчнасці маўлення выкарыстаны апісальны метады даследавання.

Вынікі і абмеркаванне. У лінгвістычнай літаратуры вылучаюць дарэчнасць стылёвую, кантэкстуальную, сітуацыйную і асобна-псіхалагічную. Дарэчнасць кантэкстуальную і сітуацыйную размежаваць цяжка, таму нярэдка іх аб’ядноўваюць і гавораць пра сітуацыйна-кантэкстуальную дарэчнасць.

Для кожнага функцыянальнага стылю ўласцівы свае заканамернасці адбору, арганізацыі і ўжывання моўных сродкаў. Пытанне пра дарэчнасць або недарэчнасць той ці іншай моўнай адзінкі ў кожным стылі рашаецца па-рознаму. Напрыклад, у афіцыйна-справавым і навуковым стылях выкарыстоўваюцца агульнаўжывальныя, нейтральныя і кніжныя моўныя сродкі. Недарэчным будзе ўвядзенне ў такія тэксты нелітаратурных элементаў. У публіцыстыцы ж нелітаратурныя моўныя сродкі (дыялектызмы, жарганізмы, варварызмы, экзатызмы, размоўная і прастамоўная лексіка) дапушчальныя, калі яны выконваюць стылістычную функцыю. Тое ж самае можна сказаць і пра мастацкі стыль, у якім ужыванне моўных сродкаў падначалена аўтарскай задуме, стварэнню мастацкага вобраза.